

dr Maryna Michaluk

Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej
tel. (85) 745 74 50
e-mail: msiemieniuk@wp.pl
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3135-9975>

JĘZYK ROSYJSKI W CHMURACH (WYRAZOWYCH)

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje praktyczne wykorzystanie chmur wyrazowych w dydaktyce języka rosyjskiego na różnych zajęciach w szkole wyższej. Na początku krótko omówiono rolę i znaczenie nowoczesnych technologii w nauczaniu języków obcych, a następnie zdefiniowano czym są chmury wyrazowe i do czego służą. W tekście wskazano także programy i aplikacje do ich tworzenia, a najbardziej popularne opisano bardziej szczegółowo (WordItOut, Wordle, Tagxedo, WordArt). Ponadto, na przykładzie aplikacji WordArt.com, został zobrazowany sposób tworzenia chmury wyrazowej.

Integralną częścią artykułu jest pokazanie praktycznego zastosowania omawianego narzędzia w dydaktyce. W tekście zostały zawarte: gramatyczne chmury wyrazowe, leksykalne chmury wyrazowe, chmury wyrazowe motywujące do mówienia oraz chmury wyrazowe rozbudzające kreatywność, a każdy z zaproponowanych typów opatrzono przykładami i wskazano konkretne zajęcia, na jakich mogą być zastosowane.

W podsumowaniu przytoczono listę potencjalnych zastosowań chmur wyrazowych.

Słowa kluczowe: język rosyjski, chmura wyrazowa, wizualizacja materiału, twórcze podejście, wzrost motywacji

SUMMARY

RUSSIAN IN CLOUDS (WORD CLOUDS)

The article presents practical use of word clouds in teaching Russian language in various academic classes. At the beginning the role and the importance of modern technologies in foreign language teaching were discussed. After that, some words about what word clouds are and what they are used for. The text also indicates programs and applications to create

word clouds. The most popular ones were described in details (WordItOut, Wordle, Tagxedo, WordArt). What is more, based on an application WordArt.com, the way of creating a word cloud has been presented.

An integral part of the article is to show the practical usage of the tools that are described in this work. The text includes grammar word clouds, lexical word clouds, word clouds that motivate to speak, and word clouds that awake creativity. Each of the types described in the article has examples and specific activities on which they can be applied.

The summary provides a list of potential use of word clouds.

Key words: Russian language, Word Cloud, visualizing, a creative approach, increasing motivation

Znajomość języków obcych we współczesnym świecie jest niezbędną umiejętnością nie tylko dla rozwoju kontaktów handlowych czy międzynarodowych, ale także w życiu codziennym. Posługujemy się nimi oglądając filmy obcojęzyczne, podróżując, pracując w innym kraju, a także korzystając z sieci i portali społecznościowych. Ponadto, języki obce pozwalają rozszerzać horyzonty myślowe, wpływają na wzrost poczucia własnej wartości i pewności siebie, otwierając tym samym szerszy zakres nowych możliwości i szans rozwoju na różnych płaszczyznach (praca, życie osobiste, podróże i in.).

Współcześni uczniowie, jak określił to M. Prensky, należą do cyfrowych tubylców¹. W praktyce oznacza to, że Internet jest dla nich naturalnym środowiskiem, w którym poruszają się swobodnie w szkole, na uczelni czy w pracy. Ponadto, jest on dla nich ważnym narzędziem, służącym do komunikacji międzyludzkiej czy źródłem pozyskiwania wiedzy o świecie. Ten fakt stawia przed nauczycielami (nie tylko języków obcych) nowe wyzwania. Muszą oni tak przeorganizować swój warsztat, aby sprostać i wyjść naprzeciw oczekiwaniom uczniów. Nauka języka obcego tylko w oparciu o podręcznik i zeszyt ćwiczeń to dziś zdecydowanie za mało. Uczący się oczekują od nauczyciela urozmaiconych lekcji z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, komputera, smartfonów czy Internetu. Urządzenia te, a dokładniej zainstalowane w nich oprogramowanie, dają szerokie możliwości wzbogacenia prezentowanych i omawianych na zajęciach treści. Internet obfituje w specjalne strony, portale i aplikacje, które służą do urozmaicania lekcji języka obcego, w tym także rosyjskiego. Można tam znaleźć również narzędzia pomagające kreować i generować różne rodzaje ćwiczeń.

¹ M. Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants*, „On the Horizon” 2001, t. 9, nr 5.

Modernizacja współczesnego kształcenia językowego (zarówno w szkołach na różnych poziomach edukacji, jak i na poziomie akademickim) zmusza do poszukiwania efektywnych metod aktywizacji procesu nauczania języków obcych². Nie tylko kilkulatek, jeśli jest zainteresowany tematem zajęć i temat ten jest realizowany w interesujący sposób, będzie pracował dłużej, skupi się na przekazywanych treściach i nie będzie odczuwał przy tym zmęczenia. Ponadto, uczeń będzie odczuwał satysfakcję z przyswojonej wiedzy. W odwrotnej sytuacji, jeśli w odczuciu ucznia czy studenta lekcja jest nudna i nieciekawa, bez względu na ilość sił włożonych przez nauczyciela w przygotowanie zajęć, uczeń nie przyswaja przedłożonego materiału, czuje się znużony i zniechęcony.

Jak zauważa E. Gajek: „Do odbierania wrażeń pochodzących ze świata zewnętrznego człowiek używa zmysłów wzroku, słuchu, dotyku. (...) Wraz z wynalazkiem technicznym, jakim jest pismo, znacząco wzrosła rola wzroku podczas odbierania komunikatów językowych”³. Pociąga to za sobą określone konsekwencje dla sposobu nauczania języków obcych (i nie tylko) oraz sposobu przygotowywania materiałów do zajęć i ich rodzaju. Konieczne jest uwzględnienie określonych form przekazu (w tym wypadku przekazu wizualnego) oraz połączenie ich z osiągnięciami współczesnej technologii, w wykorzystaniu Internetu i jego zasobów. „Komunikacja językowa nabiera szczególnego znaczenia w uczeniu się języków obcych. Informacje o zjawiskach kultury – w szerokim tego pojęcia rozumieniu, dotyczącym zarówno kultury wysokiej, jak i kultury dnia codziennego – mogą być z sukcesem przekazywane wizualnie, a interpretowane werbalnie”⁴. Takie podejście wymusza wręcz potrzebę zweryfikowania i zmodyfikowania stosowanych tradycyjnie metod dydaktycznych. O ile w kształceniu w szkołach różnego typu w nauczaniu języków obcych materiały wizualne są stosowane z powodzeniem, co można zauważyć biorąc do ręki dowolny podręcznik językowy, to w kształceniu językowym na uczelniach wyższych wykorzystanie tego typu materiałów jest mocno ograniczone. W niniejszym artykule chcielibyśmy zaprezentować możliwość wzbogacenia zajęć na studiach filologicznych (na przykładzie języka rosyjskiego) w oparciu o narzędzie, jakim jest chmura wyrazów (chmura wyrazowa).

Wykorzystanie technologii informacyjnych i serwisów internetowych na zajęciach z języka obcego ma wiele zalet. Dzięki realizacji zasady pogłębłości w nauczaniu, możliwe jest szybkie zapamiętywanie słów kluczowych i trening

² E.A. Павлова, *Облако слов как один из приемов совершенствования лексических навыков на уроках английского языка*, „Иностранные языки в школе” 2016, nr 3, s. 36-43.

³ E. Gajek, *Obraz jako narzędzie komunikacji na lekcji języka obcego*, „Języki obce w szkole” 2010, nr 5, s. 8-14.

⁴ Ibidem.

pamięci. Można również przeprowadzić „burzę mózgów”, analizować treść przeczytanego lub wysłuchanego tekstu⁵.

W niniejszym artykule nie będą omówione wszystkie możliwe i dostępne programy i aplikacje, które mogą posłużyć do kreowania ciekawych materiałów dydaktycznych urozmaicających zajęcia. W szczególowy sposób zostaną zaprezentowane programy do tworzenia chmur wyrazowych, a następnie pokazane będzie ich praktyczne zastosowanie w dydaktyce języka rosyjskiego w szkole wyższej.

Generatory chmur wyrazowych są stosunkowo nowym narzędziem. Ich genezę w kilku słowach opisuje I. Moczydłowska: „(...) geneza związana jest z tagami, czyli znacznikami służącymi do poszukiwań określonych kategorii zdjęć w serwisie fotograficznym Flickr. Dzisiaj chmury tagów obecne są na wielu stronach internetowych, głównie na blogach. Bazując na tym pomysłe, Jonathan Feinberg z IBM opracował w 2008 roku aplikację do graficznej prezentacji tekstów. Słowa z tekstu tworzą obraz, w którym wielkość poszczególnych wyrazów jest proporcjonalna do częstotliwości występowania w tekście. Program funkcjonuje w oparciu o Internet i nosi nazwę Wordle, a jego produkt to *word cloud* lub *wordle*, czyli chmura wyrazowa”⁶.

Chmura wyrazowa (chmura wyrazów) „to zbiór słów, które poprzez umieszczenie w bliskich odległościach od siebie tworzą pewnego rodzaju chmurę”⁷ czy też „jest to ciekawa, graficzna wizualizacja wyrazów”⁸. Można postawić pytanie – Dlaczego chmury wyrazowe? Bo są efektowne, często też bywają zabawne. Ponadto, nie są zwykłą listą słów do zapamiętania, która nierzadko zniechęca uczących się. Niosą one wiele informacji, stymulują i wyzwalają kreatywność, ekspresję oraz wyobraźnię u odbiorców w każdym wieku. Taka forma prezentacji leksyki jest nie tylko ciekawa, ale podnosi także atrakcyjność wielu zajęć, wprowadzając element zaskoczenia. Przy tworzeniu chmur ograniczeniem jest jedynie wyobraźnia i kreatywność, a dzięki temu, że mogą one przyjmować różne kształty, połączenie ich z konkretną treścią

⁵ И.В. Дашкевич, *Word Cloud как прием активизации речи на уроке английского языка (из опыта работы)*, [online], <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/angliiskiy-yazyk/library/2014/11/01/word-cloud-kak-priem-aktivizatsii>, [dostęp: 30.09.2018].

⁶ I. Moczydłowska, *Słowa w chmurach*, [w:] *Technologie informacyjne i komunikacyjne w edukacji dorosłych. Przewodnik dobrych praktyk*, I. Moczydłowska (red.), Siedlce 2012, s. 29-39.

⁷ M. Madej, *Sposób na słówka, czyli ćwiczenia leksykalne na chmurach wyrazów*, „Języki obce w szkole” 2016, nr 2, s. 72-76.

⁸ *Jak stworzyć chmurę wyrazów?*, [online], <http://nowoczesnenauczanie.edu.pl/jak-stworzyc-chmure-wyrazow>, [dostęp: 15.10.2018].

wyrazów może prowadzić do bardzo ciekawych rezultatów. Warto także zauważyć, że „generatory, które służą do tworzenia chmur są przyjazne, proste i łatwe w użyciu, nie mówiąc o tym, że są też bezpłatne”⁹. W związku z tym z powodzeniem mogą być stosowane w edukacji zarówno dzieci i młodzieży, jak też studentów na studiach filologicznych.

Można nazwać wiele cech chmur wyrazowych. Najbardziej rozpoznawalne są: kształt, rozmiar, kolory oraz położenie słów¹⁰. Podstawową właściwość chmur stanowi zróżnicowanie wielkości wyrazów – im częściej słowa występują w tekście umieszczonym w aplikacji, tym większą czcionką są pisane, a te pojawiające się rzadziej przedstawiane są mniejszą czcionką lub nie widać ich w ogóle. Kształt chmury zależy od możliwości aplikacji, jakimi się posługujemy. Zróżnicowanie jest bardzo duże – od form owalnych o mniej lub bardziej regularnym konturze (np. chmury tworzone w aplikacji Wordle czy WordItOut) do rozbudowanych kształtów, obrazujących konkretne przedmioty, elementy świata przyrody, postacie itp. (takie możliwości daje np. aplikacja TagCrowd). W kwestii koloru programy dają użytkownikom bardzo wiele możliwości. Odnosi się to do tła, jak i wszystkich wyrazów układanych w chmurze. Istnieje możliwość modyfikacji koloru tła oraz, w bardziej urozmaiconych chmurach, słowa mogą być prezentowane jednocześnie w kilku barwach lub odcieniach. Istotną cechą chmur wyrazów jest położenie słów względem siebie, i tak jak w odniesieniu do koloru i kształtu, można kreować mniej lub bardziej złożone formy. Najprostsze rozmieszczenie to poziome ułożenie słów, ale możliwe jest także rozmieszczenie pionowe czy ukośne (np. w aplikacjach Wordle, Tagxedo).

W zasobach Internetu można znaleźć wiele programów i aplikacji do tworzenia chmur wyrazowych, np.: WordItOut, Wordle, Tagxedo, ABCya, TagCrowd, WordSift2, WordArt, ImageChef. Warto w tym miejscu zaprezentować niektóre z nich nieco dokładniej.

W poniższej tabeli przedstawione są krótkie charakterystyki kilku wybranych programów:

⁹ I. Moczydłowska, op. cit., s. 29-39.

¹⁰ M. Madej, op. cit., s. 72-76.

<p>WordItOut</p> <p>https://worditout.com</p>	<p>Ten serwis posiada wszystkie standardowe funkcje (wybór koloru tła, rodzaju i wielkości czcionki, orientacji chmury), nie można wybrać kształtu. Istnieje możliwość zamieszczenia obrazu w sieciach społecznościowych (Facebook, Twitter)</p>
<p>Wordle</p> <p>http://www.wordle.net</p>	<p>Pierwszy serwis, który umożliwił tworzenie chmur wyrazów. Program posiada standardowe funkcje (wybór koloru tła, rodzaju i wielkości czcionki, orientacji chmury) oraz daje możliwość zdefiniowania ułożenia słów w porządku alfabetycznym. Rezultat pracy można zachować w ogólnodostępnej bibliotece bądź wydrukować. Wymaga środowiska Java.</p>
<p>Tagxedo</p> <p>http://www.tagxedo.com</p>	<p>Serwis posiada standardowe funkcje (wybór koloru tła, rodzaju i wielkości czcionki, orientacji chmury), a jest atrakcyjny, ponieważ można w nim tworzyć chmury o różnorodnych kształtach (np. autobus, pies i wiele innych). Utworzona figura w sposób asocjacyjny może nawiązywać do prezentowanego tematu źródłowego.</p>
<p>WordArt</p> <p>https://wordart.com</p>	<p>Serwis posiada standardowe funkcje (wybór koloru tła, rodzaju i wielkości czcionki, orientacji chmury), a ponadto pozwala stworzyć chmurę z tekstu, zaczerpniętego ze wskazanej strony internetowej lub wprowadzonego przez użytkownika. Chmurem można nadać różnorodne kształty i formy, modyfikować kolory, rozmiary słów i częstotliwość ich występowania.</p>

Sposób pracy z każdym z ww. programów jest podobny, tj. należy w odpowiednie pole wprowadzić tekst lub adres URL i program generuje chmurę wyrazową na podstawie zadanego tekstu. Warto pamiętać o możliwościach modyfikacji chmur w zakresie koloru czcionki i tła, kształtu, częstotliwości powtarzania wyrazów. Zakres zmian zależy od wybranego przez nas programu.

Na przykładzie WordArt.com zaprezentowany zostanie sposób tworzenia chmury wyrazowej. Z tego serwisu można korzystać bez rejestracji, ale zarejestrowanie się umożliwia przechowywanie utworzonych materiałów i ich wielokrotne wykorzystywanie oraz modyfikację. W celu zarejestrowania się należy nacisnąć przycisk *Sign up* i na ekranie, który się pojawi, uzupełnić swoje dane: login (*User name*), adres poczty elektronicznej (*e-mail*) i hasło (*password*). Na wskazany adres e-mail otrzymujemy list z linkiem do strony WordArt.com i możemy rozpocząć tworzenie własnych chmur wyrazowych. W tym celu należy:

1. wybrać i kliknąć – *Create a new cloud*;
2. wprowadzić nazwę chmury – *Cloud 1*;
3. dołączyć / wpisać słowa lub tekst (*Import words*). Warto wiedzieć, że jeśli chcemy zachować wyrażenia w całości, to każde słowo/ wyrażenie

Materiał przykładowy został stworzony w programie wordart.com

W zaproponowanym ćwiczeniu student musi ułożyć 3 pytania: Как тебя зовут? Сколько тебе лет? Где ты живёшь?, a następnie zadać je kilku kolegom z grupy. W ten sposób utrwala poznane wcześniej struktury gramatyczne, ćwiczy umiejętność zadawania pytań, a w podsumowaniu ćwiczenia („Opowiedz, czego się dowiedziałeś”) musi wykazać się znajomością odmiany poszczególnych części mowy, aby przekazać usłyszane informacje. Ćwiczenie z powodzeniem może być wykorzystane na I roku studiów I stopnia filologii rosyjskiej.

Ćwiczenie 2.

Podziel przymiotniki na twardotematowe, miękkotematowe, z tematem zakończonym na к, г, х, ж, ш, ч, щ. Następnie odmień każdy przymiotnik przez przypadki i ułóż 6 zdań z wybranymi przymiotnikami.

Materiał przykładowy został stworzony w programie wordart.com

To ćwiczenie ma na celu utrwalenie odmiany przymiotników oraz ich praktyczne zastosowanie w zdaniach.

Leksykalne chmury wyrazowe

Zastosowanie chmury w pracy z leksyką może pomóc w ciekawej i atrakcyjnej prezentacji nowych słów, przypomnieniu lub utrwaleniu poznanych wcześniej leksemów.

Ćwiczenie 3.

W poniższych chmurach wyrazowych znajdują się idiomy (z lewej strony) i ich objaśnienia (z prawej strony). Połącz w pary idiom (jest ich 9) ze znaczeniem,

Materiał przykładowy został stworzony w programie wordart.com

Zaproponowane ćwiczenie może być wykorzystane w celu powtórzenia poznanej leksyki z tematu „Архитектура – основные понятия” na zajęciach z Praktycznej nauki języka rosyjskiego na I roku studiów II stopnia filologii rosyjskiej. Prowadzący może również wprowadzić element rywalizacji poprzez określenie czasu na wykonanie zadania, a kontynuacją może być stworzenie (pisemnie lub ustnie) krótkiej opowieści z wykorzystaniem jak największej liczby słów wraz z określeniami.

Chmury wyrazowe motywujące do mówienia

Niejednokrotnie studenci są mało rozmowni na zajęciach i niechętnie zabierają głos z własnej inicjatywy, często nie lubią pracować w grupach/parach. Sposobem na zmotywowanie do komunikowania się z innymi członkami grupy może być właśnie chmura wyrazowa.

Ćwiczenie 5.

Rozszyfruj pytanie ukryte na obrazku. Odpowiedz na nie, a potem zadaj je kilku osobom z grupy i zanotuj odpowiedzi. Następnie przeanalizuj odpowiedzi i podsumuj jakich odpowiedzi udzielono najwięcej, jakich najmniej itp.

Materiał przykładowy został stworzony w programie wordart.com

Ćwiczenie zmusza studentów do wstąpienia w interakcję z innymi członkami grupy, daje możliwość poznania się oraz mobilizuje do zadawania pytań. Może być zastosowane praktycznie na każdym roku studiów (np. jako rozgrzewka), a otrzymane odpowiedzi będą odzwierciedlać znajomość języka rosyjskiego – im wyższy rok studiów, tym wypowiedzi powinny być bardziej rozbudowane.

Ćwiczenie 6.

Wykorzystując leksykę z poniższego obrazka, opisz wygląd zewnętrzny przyjaciela/ przyjaciółki/ ulubionego nauczyciela/ sąsiada itp.

Materiał przykładowy został stworzony w programie wordart.com

W zaproponowanej chmurze wyrazowej umieszczona została leksyka, którą student musi wykorzystać do charakterystyki zewnętrznej postaci (wybór postaci zależy od preferencji studenta). Jako wariant tego ćwiczenia można zadać stworzenie opisu-zagadki, tj. studenci opisują osoby z grupy ćwiczeniowej lub innej znanej wszystkim bez wskazania kogo mają na myśli. Zadanie polega na odgadnięciu o kim mowa. Ćwiczenie adresowane jest do studentów III roku studiów I stopnia filologii rosyjskiej na zajęciach z Praktycznej nauki języka rosyjskiego.

Chmury wyrazowe rozbudzające kreatywność

W procesie edukacji na studiach filologicznych nacisk kładziony jest, przede wszystkim, na opanowanie znajomości języka, literatury czy kultury. Jednakże, wśród reguł, zasad, kierunków literackich itp. powinno znaleźć się miejsce na rozwój kreatywności studentów – przyszłych nauczycieli.

opowiadania na podstawie słów z obrazka. Następnie omawiają, opowiadania, wskazują, które elementy odgadli poprawnie, a które nie. Tego typu ćwiczenie może być „rozgrzewką” w ramach tematu „Как мы проводим свободное время?” lub powakacyjnym treningiem językowym.

Jak widać z zaproponowanych przykładów, chmury wyrazowe są ciekawym narzędziem dydaktycznym. Odkrywają one wiele możliwości zarówno przed prowadzącym zajęcia, jaki i przed studentami, a jedyne ograniczenie stanowi ludzka wyobraźnia i kreatywność.

M. Kurvits proponuje 18 sposobów wykorzystania chmur wyrazowych w pracy dydaktycznej, a są to¹¹:

1. Analiza tekstu (częstotliwość występowania słów w tekście, wyodrębnienie słów kluczowych, porównywanie tekstów za pośrednictwem chmur);
2. Wizualizacja tekstu (jako alternatywa dla diagramu);
3. Wykorzystanie chmury wyrazowej przy tworzeniu infografiki;
4. Prezentacja kluczowych słów zajęć, projektu, kierunku;
5. „Burza mózgów”;
6. Prezentacja informacji o sobie;
7. Odgadywanie treści opowiadania na podstawie słów z chmury;
8. Prezentacja sprawozdań i rezultatów badań;
9. Określenie i przedstawienie oczekiwań;
10. Przeprowadzenie prostej ankiety;
11. Praca z tekstem (po przeczytaniu tekstu każdy uczeń wskazuje główną myśl opowiadania, a następnie wszystkie pomysły ujmowane są w formie chmury);
12. Ozdobienie chmurą wpisu na blogu, plakacie, prezentacji itd.;
13. Uogólnienie i refleksja;
14. Stworzeniem unikalnego prezentu (prezentacja historyjki, życzeń w formie chmury, która może być nadrukowana na kubku, koszulce itp.);
15. Wskazanie priorytetów programu nauczania lub planu (warto spróbować przeanalizować program nauczania i wskazać jego priorytety w oparciu o użyte słowa);
16. Cotygodniowa prezentacja obcych słów, które uczący się poznał w danym okresie czasu (jako wariant powtórki nowopoznanej leksyki);
17. Wstawianie fraz tekstowych do wskazanych tekstów;
18. Prezentacja różnych zasad w formie chmury (słowa kluczowe będą wyróżnione i bardziej zauważalne, niż wyliczenie zasad).

¹¹ M. Kurvits, *18 способов использования облака слов в учебной работе*, [online], <http://marinakurvits.com/облака-слов-в-учебной-работе>, [dostęp: 25.10.2018].

Poszukując inspiracji do tworzenia i wykorzystania chmur wyrazowych, warto sięgać do zasobów Internetu. Znajduje się tam bardzo wiele informacji na temat takiego sposobu prezentacji obrazu. Ich wartość i użyteczność jest bardzo zróżnicowana, ale wśród wielości propozycji są miejsca godne uwagi. Można do nich zaliczyć blogi: *Kreatywne nauczanie języków obcych* (<http://neuroteaching.blogspot.com>), *Nowoczesne nauczanie* (<http://nowoczesnenauczanie.edu.pl>), *Мастерская Марины Курвита* (<http://marinakurvits.com>).

W podsumowaniu można stwierdzić za E. Gajek, że „materiały wizualne i interakcje za pośrednictwem obrazu tworzą obszar, w którym ciągle można odkrywać nowe możliwości i nowe techniki pracy nad językiem (...) Materiały wizualne są źródłem informacji – precyzyjnej i konkretnej – a słowa w nich użyte uzupełniają treści przekazane obrazem. Słowa i obraz stają się narzędziem kształtowania sprawności językowych (...)”¹².

Ćwiczenia zaproponowane w części praktycznej mają jedynie charakter przykładowy, ale z powodzeniem mogą być wypróbowane w pracy ze studentami. Warto niekiedy odejść od sprawdzonych i utartych schematów, otworzyć się na nowe rozwiązania dydaktyczne, a powinno to przynieść korzyści obu stronom procesu dydaktycznego.

Bibliografia

- Daškevič I.V., *Word Cloud kak priem aktivizacii rečina uroke anglijskogo âzyka (iz opyta raboty)*, [online], <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/angliiskiy-yazyk/library/2014/11/01/word-cloud-kak-priem-aktivizatsii>, [dostęp: 30.09.2018].
- Gajek E., *Obraz jako narzędzie komunikacji na lekcji języka obcego*, „Języki obce w szkole” 2010, nr 5, s. 8-14.
- Kurvits M., *18 sposobov ispol'zovaniâ oblaka slov v učebnoj rabote*, [online], <http://marinakurvits.com/oblaka-slov-v-učebnoj-rabote>, [dostęp: 25.10.2018].
- Madej M., *Sposób na słówka, czyli ćwiczenia leksykalne na chmurach wyrazów*, „Języki obce w szkole” 2016, nr 2, s. 72-76.
- Moczydłowska I., *Słowa w chmurach*, [w:] *Technologie informacyjne i komunikacyjne w edukacji dorosłych. Przewodnik dobrych praktyk*, I. Moczydłowska (red.), Siedlce 2012, s. 29-39.
- Pavlova A., *Oblako slov kak odin iz priemov soveršenstvovaniâ leksičeskikh navykov na urokach anglijskogo âzyka*, „Inostrannye âzyki v škole” 2016, nr 3, s. 36-43.
- Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, „On the Horizon” 2001, t. 9, nr 5.
- Jak stworzyć chmurę wyrazów?*, [online], <http://nowoczesnenauczanie.edu.pl/jak-stworzyc-chmure-wyrazow>, [dostęp: 15.10.2018].

Serwisy do tworzenia chmur wyrazowych:

<https://worditout.com>
<http://www.wordle.net>
<http://www.tagxedo.com>
<https://wordart.com>

¹² E. Gajek, op. cit., s. 29-39.